

I tre kapitel analyserar Hellmark Lindgren sitt material och argumenterar kring teman som graviditetstest och ultraljud, synen på kejsarsnitt i relation till risk och kön och den farliga hemförlossningen. Här återfinns vad som kan ses som avhandlingens kärna.

Graviditetstest och ultraljud ser hon som en representation av cyborg och ställer den i relation till diskussioner om medikalisering samt till diskussioner om modernitet respektive tradition. Denna diskussion är intressant och Hellmark Lindberg för en argumentation som visar att det inte är fråga om ett antingen eller-förhållande. Teknik i samband med graviditet är i dagens läge ett normalt förfarande och att avstå från den uppfattas som ett mera aktivt val än att säga ja till tekniken. Här framhålls också hur dagens gravida par vill ha bekräftelse på att de är gravida via graviditetstest istället för att lita på den egna känslan och hur en ultraljudsundersökning kan ses som ett sätt att hantera den osäkerhet som omgärdar graviditet.

Kejsarsnittet är en annan representation av cyborg där kvinnokroppen utgör en arena där perspektiv på teknik, risk och kön möts. Kejsarsnitt diskuteras i relation till förlossningsrådsla samtidigt som orsakerna till det ökade antalet kejsarsnitt som görs förklaras utgående från internationella undersökningar av vilka en del, men inte alla, är giltiga i svensk kontext. Hellmark Lindgrens argumentering visar att bilden av kvinnan med stort kontrollbehov är förenklad, det är inte bara fråga om att dagens föderskor alienerat sig från sina kroppar och inre känslor. Den här typen av argumentering är i mitt tycke avhandlingens styrka eftersom hon tydligt, med utgångspunkt i sitt fältmaterial, visar att synen kring bl.a. kejsarsnitt inte är svartvit utan mer mångfasetterad. Kejsarsnittet tolkar hon som ett sätt för föderskorna att lösa behovet av kontroll samtidigt som de frivilligt eller ofrivilligt avstår från normen om naturlig födsel. Att begära kejsarsnitt kan inte enbart ses som ett resultat av medikalisering så som fallet ofta varit i forsknings-sammanhang, menar hon, utan kan vara en maktkamp mellan föderska och läkare. I detta avsnitt kunde begrepp som naturlighet och födandets upplevelsedimension ha problematiserats mera ingående, men å andra sidan är Hellmark Lindgrens argumentation övertygande. En tydligare anknytning till den teoretiska diskussionen kring kropp och kön kunde också ha gjorts.

Hemförlossningen lyfts även fram i avhandlingen där den analyseras som en avvikelse för att på detta sätt tydliggöra de rådande normerna för graviditet och födande. Även här är riskdiskussionen central eftersom

hemförlossningen innebär en moralisk risk då barnets liv kan sättas på spel. Tankar kring hemförlossning placerar Hellmark Lindgren in i diskussioner om olika sorters feminism såsom gynocentriska tankar om "kvinnokraft". Här kunde diskussionen om den födande kvinnan ha utvecklats i tankar om "den ädle vilden" (jfr Helsti 2000, Nylund Skog 2002). Hellmark Lindgren uppfattar inte hemfödande som en återgång till gamla traditioner utan ser det som en modern företeelse styrd av självreflektion och valmöjligheter. Trots att kejsarsnitt och hemförlossning kan uppfattas som varandras motsatser ser författaren stora likheter i normerna kring dem eftersom de båda handlar om att kvinnorna vill vara med om att bestämma över sitt födande och ta ansvar över sina beslut.

Avhandlingens fördelar är övervägande. Den är, som redan sagts, skriven på ett lättillgängligt sätt där empirin ges stort utrymme. Utgångspunkt och val av teori är ändamålsenlig och gör att avhandlingen inte spretar iväg. Argumentationen är välgrundad och övertygande. I vissa fall skulle jag ha önskat mera fördjupning i de teoretiska resonemangen, speciellt begreppsutredningen. Nackdelarna, särskilt bristen på ett pedagogiskt upplägg, överväger inte de fördelar som avhandlingen har. Den är angelägen och belyser det svenska födslofältet med ny, viktig kunskap speciellt gällande diskussioner kring risk och riskhantering.

Lena Marander-Eklund, Åbo

Johan Lundin: *Näten på Limhamn. Sociala relationer i ett lokalsamhälle 1870–1914*. Sekel Bokförlag, Lund 2006. 350 s., ill. English summary. ISBN 91-975223-8-4.

Näten på Limhamn är historikern Johan Lundins doktorsavhandling. Som titeln avslöjar handlar den om Limhamn, ett samhälle en gång beläget söder om Malmö men numera en del av staden. För många är Limhamn känt som ett fiskeläge, vilket titeln delvis anspelar på. *Näten på Limhamn* handlar emellertid inte primärt om fiskerinäringen, utan om sociala nätverk som bidrog till att forma det moderna Limhamn under det avslutande 1800-talet och tidiga 1900-talet. Under perioden 1870–1914 utvecklades nämligen Limhamn från att ha varit en obetydlig ort på den skånska landsbygden till att bli en bruksort och Sveriges största köping. För att förstå och förklara hur denna process var möjlig väljer alltså Lundin att fokusera på nätverksformering. "Syftet

med denna studie är att utifrån de sociala nätverken studera hur ett lokalsamhälle konstrueras i en specifik historisk kontext [...] Det handlar med andra ord om hur individer och kollektiv genom sin interaktion med varandra skapar och omvandlar det samhälle de lever i” (s. 16). I avhandlingen, som författaren själv benämner en ”nätverksmonografi över ett lokalsamhälle” (s. 17), redogörs för bolagens, fiskarnas och folkrörelsernas nätverk. Lundin visar hur dessa nätverk överlappade och i vissa fall inte överlappade varandra samt hur nätverken kom att påverka kommunalpolitiken.

Den nätverksdefinition som författaren tar avstamp i är antropologisk, vilket innebär att sociala nätverk betraktas som ”system av informella relationer” (s. 20). Dessa relationer kan vara av såväl hämmande som möjliggörande karaktär, i bästa fall kan de utgöra ett socialt kapital. Lundins avhandling är annorlunda uttryckt inte bara stimulerad av antropologiska perspektiv utan även av Pierre Bourdieus författarskap.

För att åskådliggöra individens eller kollektivets handlingsmöjligheter och begränsningar arbetar Lundin med en bricolage-teknik, olika materialkategorier används för att diskutera nätverken. Här kan framför allt tidningsmaterial, mötesprotokoll och några mycket intressanta dagböcker nämnas. Även i metodologisk mening är avhandlingen präglad av bricolaget där kapitalanalysen utgör en viktig metod bland flera.

En viktig förutsättning för Limhamns utveckling var att Skånska Cementaktiebolaget och dess ledning, med disponent R. F. Berg och ingenjör A. M. Petersson-Holme i täten, var framgångsrika i sitt nätverksbygge. De band samman regionala, nationella och internationella aktörer med lokalsamhällets aktörer och nätverk. I korthet är detta en av avhandlingens huvudpoängar. En anledning till att Berg och Petersson-Holme var framgångsrika berodde på ett kulturellt kapital i form av religiositet som gjorde det möjligt för dem att skapa, vidmakthålla och förstärka sociala nätverk. Dessa nätverk sträckte sig från bolagets kontor till den lokala fiskerinäringen, kommunalpolitiken, föreningslivet och, som nämnts, vidare till centrala ekonomiska och politiska aktörer i Malmö, Stockholm och utomlands.

Det kulturella kapitalet var således ytterst viktigt, det bidrog till att skapa tillit och ömsesidighet. Just eftersom begreppen tillit och ömsesidighet förekommer i studien, ibland används även begreppet solidaritet, hade man önskat en fördjupad diskussion av dem. Vad är tillit, ömsesidighet och solidaritet? Är det synonyma begrepp? Hur formeras, omformas och verkar dessa element i

samhället? Detta är frågor som väcks hos läsaren, men som lämnas obesvarade, vilket är lite olyckligt. Det finns sedan några år tillbaka en intressant diskussion kring begreppen, där bl.a. Bo Rothstein och Robert Putnam företräder delvis olika uppfattningar. Här hade Lundin haft möjlighet att komma med ett intressant inlägg om tillitens och ömsesidighetens betydelse för formering av sociala gemenskaper och samhälle.

Det fanns även grupper i lokalsamhället som inte fullt ut blev en del av näringslivets nätverk, framför allt arbetarrörelsens olika grupperingar. Enligt Lundin saknade dessa i stor utsträckning det kapital som var gångbart i lokalsamhället – dvs. religiositet – och de kom därmed att forma en alternativ hegemoni, en mot-hegemoni där andra kapitalformer var betydelsefulla. Här får läsaren emellertid aldrig någon riktig inblick i kapitalformeringen. När författarens t.ex. analyserar fester och ritualer väljer han bort att på djupet undersöka hur dessa fester och ritualer var organiserade. Därmed går läsaren också miste om en central dimension i mikroanalysen, nämligen den vardagliga formeringen av kapital eller habitus.

Formeringen av nätverk och kapital är alltså en dimension som framför allt träder fram i analysen av näringslivets aktörer, men tappas delvis bort i studiet av arbetarrörelsen. Möjligheten att se hur sociokulturella gränser vidmakthålls och kanske även överskrids i vissa fall går därmed delvis förlorad. Det är som om det fanns tydliga sociala kategorier med väl synliga habitus och vardagliga vanor. Kanske beror denna lakun på materialsituationen, kanske beror det på att Lundins primära intresse är riktat mot näringslivets kulturella kapital – religiositeten. Detta innebär dock inte att avhandlingen inte kan läsas med behållning, tvärtom. Lundin har på ett framgångsrikt vis låtit sig inspireras av Pierre Bourdieus analyser av kapital- och klassformering. Men inspiration kommer även från antropologi och etnologi, inte minst i fokuseringen på vardagslivet. Läsaren får t.ex. en inblick i äktenskaps- och sysselsättningsmönster, särskild uppmärksamhet ägnas dessutom åt hur dopvittnen valdes ut för att bekräfta eller skapa sociala nätverk. Börje Hanssens *Österlen* finns med i referenslistan, jämte flera etnologer, och det är överhuvudtaget en studie som i flera avseenden ”känns” etnologisk.

Lundins studie är ett i flera avseenden utmärkt exempel på en väl genomförd nätverksanalys. Han visar hur olika sociala nätverk formerades och hur olika sociala nätverk knöts samman med ett kulturellt kapital som socialt kitt. Författaren visar därmed hur såväl samhälle

som politik görs i vardagen. Nätverksanalyser har förvisso genomförts tidigare, men Lundins närläsning av ett historiskt material ger läsaren rikligt med möjligheter att reflektera kring perspektivet. Lundin levererar därmed ett viktigt vetenskapligt bidrag som bör inspirera framtida studier. Vidare är det en välskriven avhandling där läsaren får god hjälp av författaren att ta sig igenom den omfattande och innehållsrika textmassan. Lundin diskuterar också på ett förtjänstfullt sätt sitt material och vilka tolkningar det kan bära. Som framgått ovan är avhandlingen en lokalhistorisk studie med mikrohistoriska inslag. Mikroperspektivet förenas i avhandlingen på ett framgångsrikt sätt med utvecklingen på ett makroplan. Sammanfattningsvis är alltså *Näten på Limhamn* en avhandling som även etnologer och kulturhistoriker med behållning kan bekanta sig med.

Fredrik Nilsson, Lund

Anna Hansen: *Ordnade hushåll. Genus och kontroll i Jämtland under 1600-talet*. Acta Universitatis Upsaliensis, Studia Historica Upsaliensia 224, Uppsala 2006. 318 s., ill. English summary. ISBN 91-554-6609-5.

Jag kom att tänka på Hemsöborna när jag läste Anna Hansens avhandling *Ordnade hushåll. Genus och kontroll i Jämtland under 1600-talet*. Det strindbergska persongalleriet med den myndiga Madam Flod, den företagsamme och fräcke drängen Carlsson och sonen Gusten som alltmer svartsjukt bevakar sina intressen skulle lämpa sig för en liknande studie av hushållet och dess kontroll- och maktmekanismer. Rent empiriskt utspelas förstas Hansens avhandling inte i den stockholmska skärgården utan bland bondehushåll i 1600-talets Jämtland. Med ett mycket gediget och närläst domboksmaterial som utgångspunkt ger hon sig i kast med att undersöka hushållens normkontroll och dess betydelse för könsskapandet. Det gifta paret, hushållsföreståndaren och matmodern fungerar här som avhandlingens huvudpersoner kring vilka såväl normer som resurser cirkulerar.

I polemik med andra svenska äldrehistoriker utgår Hansen från hypotesen att tankar om likhet mellan könen var viktigare än betoning av olikheter. Hon menar att hushållets, och i förlängningen samhällets, överlevnad krävde att kvinnor och män i stor utsträckning liknade varandra. Tomas Laqueurs enkönsmodell fungerar här som genusteoretisk inspiration. Ett hushåll behövde

både en husbonde och en matmor och båda hade därmed en viktig position i samhället. Trots dessa likheter menar Hansen att det dock fanns vissa skillnader mellan makarna och det är dessa hon är intresserad av. På vilket sätt fungerade normkontrollen för husbonde respektive matmor?

Centrala begrepp i avhandlingen är normer, kontroll, hushåll, par och position. Alla dessa diskuteras och analyseras förtjänstfullt. Tyvärr finns ingen motsvarande genomgång av begreppen kön/genus trots att de är relativt centrala för avhandlingens syfte. Begreppet position tolkas som individens plats i den samhällsordning, där flera olika faktorer som kön, civilstånd, ålder och börd, sammantagna bestämmer individens placering. När det gäller normerna indelas de i formella (lagar och förordningar), halvformella (hustavlan och andra kyrkliga förordningar) samt informella regler och beteenden. Tyngdpunkten ligger, inte helt oväntat, på de formella normerna, dvs. de världsliga lagarna. På alla tre nivåer fanns kontrollinstanser: rättsväsendet i form av det lokala tinget, myndighetspersoner som präst, länsman och liknande samt till sist hushållsmedlemmar och grannar. Man kanske kan tycka att det rättsliga material som Hansen använt enbart skulle fungera för de formella normerna, men hon visar ganska övertygande att en närläsning av domböckernas texter även avslöjar människors mer informella normuppfattningar.

I sin genomgång av domböcker och domkapitlets protokoll söker Hansen efter ärenden som i vid mening kan kopplas till hushållet och dess vardag. Det handlar inte minst om rannsakingar rörande sedlighet, egendom respektive arbete. Normkontroll undersöks inom tre olika områden vilka samtidigt utgör bokens huvudkapitel. Det rör sig om kontroll inom hushållet, kontroll av resurser samt kontroll av det egna jaget. Enligt normernas ideal förväntades husbonden och matmodern vara laglydiga, dygdiga samt ha kontroll över både sig själva och sitt hushåll. För att få hushållet att fungera krävdes ett stort mått av kontroll, både av tjänstefolk, barn och äldre släktingar men även av de rent ekonomiska resurser som stod till buds. Det gällde att föregå med gott exempel när det gäller gudfruktighet, sedlighet och resursanvändning. Hansen frågar sig hur dessa normideal fungerade i praktiken. Vilken kontroll kunde man och kvinna utöva, hur skilde sig normerna åt för personer i olika positioner? Hur såg målsmannaskapet exempelvis ut för gifta kvinnor samt för änkor?

När det gäller normkontroll inom hushållet visar Hansen att den stora skillnaden mellan man och kvinna var